

The article examines specific features of management and substantive content of a special module of assistant's practice as the most essential practice-oriented component of educational and professional practice programme on Masters of Arts training. It determines the main goals and directions of innovative and creative development of future masters-musicians in quasi-professional activities that facilitate their personality and professional growth, self-development and self-realization.

Key words: *assistant's practice, practice-oriented approach, professional and creative activities, professional module, professional competence, capacity for self-development and self-realization.*

УДК 378 011.31: 78

Руденченко А.А.,

доцент кафедри дизайну

Інституту мистецтв Київського університету

імені Бориса Грінченка,

кандидат педагогічних наук,

член Спілки дизайнерів України

ВИКОРИСТАННЯ ЕТНОДИЗАЙНУ ДЛЯ ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИЩИХ МИСТЕЦЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті, ґрунтуючись на гуманістичних засадах, доведено необхідність впровадження інноваційної, особистісно зорієнтованої освітньої моделі, яка б відображала особливості сучасного соціокультурного простору. Вдале використання етнічного підходу до освітнього процесу на ґрунті нових технологій дасть можливість якісно підвищити рівень освіти, посилити зв'язок навчального процесу

з практичною діяльністю та внести духовну складову в навчальний процес студентів вищих мистецьких закладів.

Ключові слова: обдаровані студенти (дизайн-освіта), дизайн, етнодизайн.

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільного розвитку України відбувається поступове відродження національної культури, що у свою чергу передбачає утвердження в освітньому процесі етнічних цінностей мистецтва. Сучасна система вищої освіти повинна ставити перед собою принципово нові цілі. Ґрунтуючись на гуманістичних засадах, необхідно впроваджувати інноваційні, особистісно-зорієнтовані, освітні моделі, які б відображали особливості сучасного соціокультурного простору. Сміливі гіпотези висловлюють вчені щодо третього тисячоліття, вбачаючи в ньому оновлення сфери художньої культури людства на основі взаємодії мистецтва і синтезуючого типу мислення. У таких умовах зростає значення ціннісних параметрів освіти.

Сучасний обдарований студент ВНЗ, завтрашній фахівець, повинен отримувати таку професійну підготовку, що дозволяла б йому з легкістю адаптуватися до постійних змін в соціокультурному просторі, бути гнучким, мобільним, творчим. І разом з тим — готовим до особистої участі в сучасних культуротворчих явищах.

Нині загострилася потреба молодого демократичного суспільства в обдарованих людях особистісного типу, які вміють самостійно мислити, вести за собою маси співгромадян, розбудовуючи нову Україну, долаючи негативні прояви антропологічної кризи. Ця інтегруюча сила має допомогти суспільству втілювати в життя національно-державницьку ідею духовно-інтелектуального ренесансу суспільства й особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Уплив народного мистецтва на розвиток свідомості особистості в педагогічному процесі був предметом уваги в дослідженнях І. Зязюна, Г. Васяновича, О. Гончаренка, Н. Ничкало, В. Фіголя та ін. У контексті мистецької освіти ця проблема висвітлюється в працях Є. Маркова, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Ростовського, О. Рудницької, Г. Тарасенка.

Мета статті — розкрити особливості використання етнодизайну для проектування навчально-виховного середовища у вищих мистецьких навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. У відродженні й розвитку народного мистецтва — важливої складової духовної культури українського народу — важливу роль відіграє професійно-художня освіта. Як складова цілісної системи професійної освіти, вона забезпечує підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних на ринку праці фахівців художнього профілю, у тому числі з професій художніх промислів і ремесел, а також створює належні умови для творчого розвитку обдарованої особистості, формування її духовних цінностей, національної свідомості й громадянськості, художнього мислення і культури професійної діяльності на основі оволодіння історико-культурною спадщиною народного декоративно-вжиткового та образотворчого мистецтва. Носієм цієї освіти і культури є педагог.

У зв'язку з цим суспільство висуває якісно нові вимоги до підготовки педагогічних кадрів. Поряд із загальною професійною компетентністю педагогів на порядок денний стало питання формування етнокультурної компетентності майбутніх спеціалістів у галузі освіти. У такому середовищі дитина виявить свої природні таланти, художньо-творчу активність, а це стане, можливо, її покликанням.

Важливою умовою успішної діяльності фахівців художнього профілю є сформованість у них художньої культури, яка включає в себе здатність емоційно сприймати навколишнє середовище, аналізувати й синтезувати, культуру праці, знання культури народів і націй в різні періоди розвитку суспільства, цінностями творчості, які забезпечують особистості самореалізацію і саморозвиток у декоративно-вжитковому й образотворчому мистецтві.

Наголосимо на гуманістичній сутності художньої культури, яка без людини мертва, адже вона втрачає свою цінність. Саме тому основою прилучення індивіда до художньої культури, на думку Н. Миропольської, має бути переорієнтація свідомості людини, що включає в себе усвідомлення своєї самоцінності. Остання, як стверджує дослідниця, переломлюється в осмисленні й утвердженні індивідом свого незамінного місця в художньому процесі, свого значення як суб'єкта, який бере активну участь у формуванні

актуального конкретно-історичного змісту художньої культури, а значить, прийняття на себе відповідальності і за долю мистецтва в сучасному суспільстві [1, с. 23].

Формування змісту професійно-художньої освіти ґрунтується на врахуванні положень особистісно орієнтованого, діяльнісно-розвивального, культурологічного й компетентнісного підходів, а також принципів: гуманізації, гуманітаризації, фундаменталізації, науковості, системності, культуровідповідності, естетизації, індивідуалізації, диференціації, системності, доступності, наступності, екологізації, інтеграції видів художньої діяльності, єдності теорії та практики в художньому розвитку особистості фахівця художніх промислів і ремесел, ціннісних орієнтацій особистості в декоративно-вжитковому мистецтві, самореалізації особистості в художньо-творчій діяльності тощо.

Переміщення художньо-педагогічної освіти в аксіологічно-знавчу норму людського буття, у площину розвитку людської чутливості спонукає поглибити професійну підготовку студентів, специфіка якої полягає перш за все у роботі з художніми творами (музичними, образотворчими, літературними та ін.) і спрямовується на пошуки їх смислу, ідеї, засобів виразності. Заглиблюючись у процес, майбутній вчитель не тільки здобуває певні мистецькі знання та інтерпретаційні навички, а й формує свою внутрішню позицію, аналізує власні переконання. Таке художнє пізнання стає особливою співтворчістю, діалогом між автором твору і особистістю, яка його сприймає.

Таким чином, концептуальні засади фахової підготовки вчителя художньої культури ґрунтуються на універсальних знаннях про феномен мистецтва в історичному вимірі та його педагогічній інтерпретації; аксіологічності як орієнтації у загальнокультурних цінностях та емоційно-чутливого ставлення до них, антропологічності як домінанти формування гуманістичних відносин у сфері міжособистісної взаємодії; полікультурності як усвідомлення багатьох національних самобутніх культур.

У сучасному освітянському просторі вчитель, заглиблюючись в етнічну культуру свого народу, пізнає національну самобутність регіону, а через них залучається до світової загальнолюдської культури. Саме провідником культурного спадку етносів, націй, спільнот є педагог, покликаний залучати юне покоління до різних культурних

цінностей, традицій, бути носієм власної етнонаціональної культури та направляти художнє сприймання і продуктивну діяльність учня через самоусвідомлення себе учнем частиною цієї культури.

Досліджуючи психологічні механізми впливу мистецтва на становлення етнокультурної ідентичності особистості, психологи пояснюють їх тим, що у процесі взаємодії людини з художніми творами відбувається її емоційна децентрація, внаслідок якої, вона, уподібнюючись до героїв твору та емпатійно переживаючи їхні вчинки, інтерналізує переконання, уявлення, норми поведінки тощо, носіями яких виступають ці герої. Таким чином, залучаючись до мистецтва певного народу, людина мимовільно приймає систему норм і цінностей його культури, засвоює його архетипи, які, за К.Г. Юнгом, усе життя діють у нас, примушуючи відчувати «дещо невиразне», хвилюватися від музики, пісні, образу, не розуміючи причини цих хвилювань [4, с. 19].

Життя людини пов'язане з природою. Народ пристосовувався до природи в процесі праці й виготовлення виробів побутового призначення. Унаслідок цього створювалася культура, ідеально відповідна конкретному природному середовищу. Природовідповідність народного мистецтва знаходить своє відображення в художніх образах, які народні майстри черпали з природи, створюючи предмети декоративно-ужиткового призначення з рослинними, зооморфними й антропоморфними орнаментами, оповідними й символічними зображеннями фольклорного змісту.

Таким чином, етнічні скарби національної культури з усім розмаїттям образно-символічних форм як джерела інновацій в дизайн-творчості останнім часом зумовили появу й функціонування окремого терміну в теорії і практиці мистецтва — «етнодизайну».

Традиційні елементи побуту, ужиткові речі, іграшки становили в давнину іншу семантичну доцільність, а еволюція матеріалів їхнього виготовлення крім елемента творчості несла в собі процес матеріалознавства як пізнання природного довкілля.

Колективна пам'ять зберегла цю родинну, кланову, племінну, етнічну субстанційність як схематичний символізм, долучивши до національних здобутків. Усі ці процеси з одного боку є глибоко індивідуальними, бо лише народні майстри упродовж століть відбирали найдорогоцінніше і найхарактерніше для гурту, для колективу, для «своїх» — орнаментика, колір та композиція тощо. Це стає

згодом етнічною традицією, а сам процес — етнодизайном. Ніякого відокремленого «я» від колективу відбуватися не могло довгі і довгі часи генези людського суспільства і колективного творчо-побутового етнодизайну [5].

Поняття «етнодизайн» слід трактувати як неформальне наслідування народним художнім традиціям, установлення зв'язку між ними й дизайн-інноватикою на рівні декору, форми, матеріалу й функціонального призначення. Завдяки цьому в дизайн-діяльності багатьох фахівців відбуваються численні творчі експерименти, знаходяться цікаві рішення.

Організація наукового і навчально-виховного процесу у вищих навчальних технічних закладах також має будуватися на сучасних розробках у галузі художньої освіти і педагогіки мистецтва, активно використовуючи традиції народної культури. Проблему розвитку дизайнерської освіти в технічному вищому навчальному закладі можна уявити як рух до двох основних цілей: виховання та освіти дизайнера не тільки як проектувальника, але і як мислителя (філософа, мистецтвознавця), як вченого першовідкривача (соціолога, психолога, еколога), як інженера-дослідника (конструктора, технолога, економіста), як художника-новатора. Таким чином, нові освітні завдання передбачають новий предмет досліджень в галузі дизайн-освіти.

Одне з першочергових завдань дизайну — це естетична організація сфери життєдіяльності людини.

У сучасних умовах, коли замість відповідності другій природі людина відчуває все більший конфлікт існування, робляться спроби визначити дизайн-діяльність як гармонізацію предметного середовища через відповідність внутрішньому світу людини. Свідомість сучасної особистості, яка відірвана від цілісного сприйняття природного оточення і залежить від дискретного і диференційованого культурного оточення, втрачає цілісність, гармонічну рівновагу, духовні і моральні орієнтири. Дослідники доводять, що запобігти цьому може відновлення та підтримка етнокультурних ціннісних ідеалів.

Етнодизайн має бути спрямованим на забезпечення екологічного ставлення до людини, викликати радість через актуалізацію та підтримку глибинних культурних цінностей, духовності. Японський теоретик К. Екуан [6] визначає радість як головну мету дизайнера

і показник якісного дизайну. О. Генісарецький також акцентує увагу на важливості врахування в дизайн-проектуванні «віртуальних станів» споживачів. Усвідомлюючи природу і об'єм таких енергетичноємких станів, які відбивають розумові конструкції оптимального співвідношення внутрішнього і зовнішнього, можливо створити умови для прояву радості.

Мистецтво дизайну, на відміну від інших видів художнього формоутворення, є явищем художньої і проектної культури з властивою йому концептуальною саморефлексією. Воно не тільки формує культурно-споживчі властивості, гармонійне середовище життєдіяльності людини, а й виступає як змістовно емоційне самовираження народу, стверджує життєвість традицій матеріально-духовної, художньої і проектної культури.

Дизайн — це діяльність у сфері матеріальної культури і він безпосередньо впливає на створений людиною штучний світ та його взаємозв'язок з природою. Професійне дизайнерське мислення має мати компоненти екологічного мислення. Етнодизайн є однією з форм екологічної культури.

Як форма адаптації етносу до природних умов і способів організації життєвого простору екологічна культура охоплює також систему уявлень, моральних і світоглядних настанов. Єдність етносу і природного середовища є необхідною умовою нормального функціонування біосфери. Український народ упродовж багатьох тисячоліть своєї історії розробив власну космогонію, сформував складну систему етичних приписів, табу і настанов, які регламентують ставлення людини до рідної землі як світу свого буття. Тому «центральною ідеєю сучасної екології є не раціональне природокористування (хоча й воно, безперечно, також важливе), а єдність етносу і природного середовища як фундаментальна властивість біосфери» [7, с. 22].

Через «підглянути» в природному довіллі ергономічні можливості, людство прагне їх втілити в штучно створену «другу природу», середовище, без якого людина не може існувати на Планеті. Буття людства пов'язане зі взаємодією Природи і соціоприродного довілля та духовно-гуманістичної свідомості.

Психолого-педагогічною умовою навчання творчості є збалансованість практик культуроспоживання і культуротворчості. Прагнення осмислити універсальний механізм еволюції культурних

сміслів у діяльності зі створення нового, внутрішня потреба самообмеження перетворювальної активності, опанування засобами стримування та противаг сформують універсальну поведінкову модель при оновленні культурних смислів. Тим самим індивід буде підготовлений до внесення змін через підвищення практичного інтересу до культуротворчості, вибір мети, формулювання завдань, осмислення її наслідків для інших, передбачення результатів як зміни попереднього стану будь-якої системи.

Ретельний аналіз автентичних художніх особливостей етнокультурного спадку та їхня виражена гармонійна інтеграція до проектної практики в перспективі можуть стати значущим чинником формування проектної моделі українського дизайну та багато в чому визначити його національну самобутність.

Саме таким розумінням сутності етнодизайну і важливості його в вихованні і навчанні обдарованих студентів має володіти педагог сучасного вищого мистецького закладу. Дуже важливим є прищеплення молодим талантам любові і поваги до українських етнотрадицій, аби направити їхній творчий потенціал в русло відновлення і розвитку української самобутньої культури, невіддільної від природи, духовного світу, Бога. Акцентуючи увагу на важливості ролі вчителя в естетичному розвитку особистості, С. Коновець вважає, що «...творчі можливості, закладені в кожній людині природою, на певному етапі мають бути педагогічно керованими, бо саме вчитель може значною мірою професійно створити підґрунтя естетичного розвитку особистості та визначити сталий напрямок цього процесу» [8, с 22].

У поєднанні зі знаннями і досвідом старих поколінь, традиціями автентичного мистецтва, обдарована особистість синтезуючого типу мислення буде створювати якісно нові, оригінальні витвори мистецтва, які будуть коренями входити в прадавню філософію всього українського народу, триматися на засадах Добра, Краси, Любові, зберігати дух старих майстрів, не втрачаючи при цьому актуальність і сучасність. Бо вічне є актуальним завжди.

У галузі дизайн-освіти постає питання про створення українського дизайну, який би зібрав в собі всі риси українсько самобутності, розкривав би всю красу, багатогранність і мудрість нашої цивілізації, при цьому, в поєднанні з сучасними законами дизайну, брав би на себе роль естетичної організації всіх сфер життєдіяльності

людини, і, що найголовніше, гармонізації предметного середовища через відповідність внутрішньому світу людини.

Вітчизняні вчені вбачають у національному менталітеті духовну силу, здатну впливати на етнодизайн, детермінований психологічними чинниками етносу; деякі аспекти екологічного дизайну, зміст яких детермінований екологічною онтологією, розглядаються в працях О. Генісаретського, О. Добридень, В. Папанека, О. Орлової, Ю. Шатіна та ін. Зарубіжні дослідники — Е. Брамс, П. Люкнер, В. Папанек, Е. Соттсасс, У. Тішнер, Е. Шмідт та інші — у своїх роботах основну увагу приділяли окремим емпіричним питанням зміни концепції формоутворення у зв'язку з екологічною проблематикою. На думку теоретиків дизайну О. Генісаретського, К. Кондратьєвої, Г. Кур'єрової, В. Сидоренка, предметний світ має стати носієм нових функцій, які зумовлювали б екологічно відповідну поведінку людини в суспільстві. Б. Барко, О. Виговський, Н. Гузій, В. Зоц, П. Ігнатенко, О. Мороз, Д. Ніколенко, Ю. Руденко, С. Сисоева та ін. вважають, що саме народознавчий підхід у загальному процесі навчання і виховання сприяє всебічному розвитку потенційних можливостей людини. Тому сьогодні значно зростає роль того комплексу знань, які об'єднуються в понятті «народознавство», що має в історії українського суспільного розвитку глибоке коріння.

Етнотрадиції є матеріальною формою ментальності, етнічної картини світу, регуляторами індивідуальної психіки, що концентрують у собі весь історичний і соціальний досвід етносу та обумовлюють не тільки елементарні реакції в поведінці, але й людське світосприйняття.

Етнодизайн — це не просто дисципліна. Етнодизайн — це філософія діяльності, близька кожному з нас, як носіям етнічної ідентичності — національного культурного архетипу, в якому в концентрованій формі зафіксовані досвід (історія, доля) народження та становлення спільноти в конкретному соціокультурному просторі.

Висновки. Впровадження етнодизайну в навчальний процес розкриє студенту можливість до самоусвідомлення себе як частини етносу, багатогранність культури якого вивчає і з якої буде черпати натхнення в подальшій дизайнерській, художній праці. Під час ознайомлення з творами мистецтва українського народу відбувається розуміння себе через твори ужиткового мистецтва, художні

вироби. Вивчення історії розвитку і становлення українського мистецтва як самобутнього явища дає поштовх до відновлення в сучасній діяльності тих моральних, етичних і естетичних принципів, яких дотримувались і якими жили наші предки. Виразність і емоційність в народному мистецтві є тими якостями, якими керуються художники під час своєї роботи.

Відомо, що всі дослідники української духовності одноголосно стверджують, що українці відрізняються емоційним характером, це означає, що у їх житті емоції відіграють велику роль і часто навіть мають перевагу над інтелектом і волею. Ми знаємо, що емоційність — це дар, який є основою і творчості, і кожного виду діяльності. Якщо говорити про художню діяльність, це не примхи художника, це його внутрішня необхідність перетворити свої емоції в рух, у творчість; друга мета — бажання викликати враження в інших людей. У країнах, які досягли високого культурного рівня, художня творчість має ще один емоційний поклик — бажання слави, що виникає з нормального для кожної людини бажання знайти в інших людей розуміння і похвалу власних ідей. Без сумніву, ми повинні сприяти розвитку здорової емоційності, зокрема, і розвитку особистості в цілому [9].

Зрозуміло, що в пошуку форм і методів виховання і навчання обдарованих студентів у вищих мистецьких закладах ми маємо знов і знов повертатися до мистецьких традицій тисячоліть, що відображаються у зримій і незримій культурі нашого народу. А провідником між майбутніми дизайнерами і традиціями цієї культури має бути етнотдизайн як дисципліна.

ДЖЕРЕЛА

1. Миропольська Н.Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика : [монографія] / Н.Є. Миропольська. — К. : Парламентське вид-во, 2002. — 204 с.
2. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / П. Сорокин ; общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Соколова ; пер. с англ. — М. : Политиздат, 1992. — 543 с.
3. Фрейд З. Будущее одной иллюзии / З. Фрейд // Фрейд З. Психопанализ. Религия. Культура. — М., 1991.

4. Серов Н.В. Цвет культуры: психология, культурология, физиология / Н.В. Серов. — СПб. : Речь, 2004. — 672 с.
5. Сніжко В. Етнодизайн як українська світоглядна структура. Кн. 2 : зб. наук. праць / редкол. : М.І. Степаненко та ін. — Полтава : Полтавський літератор, 2012. — 429 с.
6. Демидов Н.Ю. Теоретическая модель проектирования гармоничной предметной среды средствами индустриального дизайна / Н.Ю. Демидов : Дис. ... кандидата искусствоведения : 17.00.04. — Екатеринбург, 2005. — 110 с.
7. Дробноход М.І. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою : [Кол. моногр.] / М.І. Дробноход, Ф.В. Вольвач, С.Г. Іващенко. — К. : МАУП, 2000. — 76 с.
8. Коновець С.В. Креативні освітні технології у практиці сучасної школи / С.В. Коновець // Рідна школа, 2005. — № 3. — С. 20–23.
9. Степанчук Н. Психологічні аспекти етнічної ідентичності студентів художніх вузів, як складова професійної ідентичності. Кн. 2 : зб. наук. праць / редкол. : М.І. Степаненко та ін. — Полтава : Полтавський літератор, 2012. — 429 с.

В статтє, осноуваясь на гуманістических принципах, доказана необхідність внедрення інноваційної, личностно-орієнтованої освітньої моделі, которає бє отражала особенности свременного соціокультурного пространства. Удачное использование этнического подхода к образовательному процессу на почве новых технологий позволит качественно повысить уровень образования, усилить связь учебного процесса с практической деятельностью и внести духовную составляющую в учебный процесс студентов высших художественных заведений.

Ключевые слова: одаренные студенты (дизайн-образование), дизайн, этнодизайн.

The article basing on humanistic principles proves the necessity of implementation of innovative, student-centered educational model that reflects the characteristics

of the modern social and cultural environment. Successful use of the ethnic approach to the educational process on the basis of new technologies will improve quality of education, strengthen the link the educational process with practical activities and make a spiritual component in the learning process of students in higher institutions of art.

Key words: *gifted students (design-education), design, etnodesign.*

УДК 378

Світайло С.В.,

*старший викладач кафедри
академічного та естрадного вокалу
Інституту мистецтв
Київського університету
імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук*

ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто особливості диригентсько-хорової підготовки учителів музики в системі вищої професійної освіти. Зокрема, наголошено на принципово важливій ролі формування у них таких фахових компетенцій, як здатність здійснювати інтерпретацію хорового твору, запропоновано музично-теоретичний, вокально-хоровий та виконавський види аналізу хору Б. Лятошинського «Весна».

Ключові слова: *диригентсько-хорова підготовка учителів музики, музично-теоретичний, вокально-хоровий, виконавський аналіз хорового твору.*